

УДК 781.6:784:78.071.1(477)Корсун
DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2021.131.243212>

ГНАТІВ Н. В.

Гнатів Наталія Володимирівна — кандидат мистецтвознавства, викладач музично-теоретичних дисциплін кафедри «Інструментальне виконавство» Академії мистецтв імені Павла Чубинського (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0858-9772>

nataliyahnativ@gmail.com

© Гнатів Н. В., 2021

«TOLLERS ZELLE» АННИ КОРСУН: НА ПЕРЕТИНІ МУЗИЧНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

Розглянуто вокальну п'єсу «Клітка Толлера» («Tollers Zelle») А. Корсун в аспекті її музичних інтерпретацій. Обґрунтовано можливість досліджувати твір відповідно до трьох видів музичної інтерпретації: композиторської, музикознавчої і виконавської. Оригінальність композиторської інтерпретації полягає в розташуванні тексту вірша — обов'язкової умови замовлення — наприкінці п'єси, одразу після музики, що пов'язано з естетично неблизькою для авторки ідеєю працювати з поетичним текстом. Менш звичною видається інтерпретація в п'єсі життєтворчості німецького поета і драматурга Е. Толлера, замість традиційного для вокальної мініатюри змалювання образів обраного вірша. Здійснено музикознавчий аналіз твору «Клітка Толлера» за виконавським складом, інструментарієм, манерою виконання, музично-виражальними засобами та образним змістом. Розглянуто партію електрогітари як домінуючу у формуванні композиції і створенні образів заціпеніння, болю, самотності, розладу свідомості завдяки індивідуальному способу налаштування окремих струн інструмента за дисонуючими інтервалами малої секунди і тритону, вагомістю прийому *glissando*, експресивним характером виконання (партитурна ремарка «експресивно»). Композиторка використовує винний келих та іграшкову музичну скриньку, що надають звучанню електрогітари більшої об'ємності, холодного брязкання з елементами іграшковості. Охарактеризовано інструментальне трактування вокальної партії, необхідність її максимального наближення під час виконання до звучання електрогітари. Продемонстровано невдалий результат однієї з виконавських інтерпретацій унаслідок недотримання базового принципу розподілу виконавських ролей, зафіксованого в партитурних ремарках. Підкреслено нешаблонність мислення А. Корсун, її послідовність у дотриманні власних естетико-стильових принципів, а п'єсу «Клітка Толлера» визнано яскравим зразком її індивідуального стилю.

Ключові слова: «Клітка Толлера» А. Корсун, музична інтерпретація, композиторська інтерпретація, музикознавча інтерпретація, виконавська інтерпретація, інтерпретаційна версія.

Актуальність дослідження. Протягом останнього десятиліття все більше українських композиторів нової генерації набувають визнання в різних куточках світу, а їхні твори відзначені престижними міжнародними нагородами. До таких належить й українсько-німецька композиторка Анна Корсун, випускниця Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського по класу композиції, яка згодом вдосконалювала професійну освіту в Мюнхенській вищій школі музики й театру (Hochschule für Musik und Theate München) та в численних майстер-класах. Сьогодні А. Корсун проживає в Німеччині, її вважають однією з найперспективніших молодих

композиторів Європи, вона — володарка кількох престижних нагород, щороку бере участь у програмах-резиденціях різних європейських країн¹, працює запрошеним педагогом з композиції².

Популярність А. Корсун у світовому музичному просторі, її композиторські досягнення зумовлюють **актуальність дослідження**. Усебічне вивчення творів композиторки дасть змогу краще пізнати тонкощі процесу творення як української сучасної музики, так і окремих тенденцій розвитку світового музичного мистецтва загалом. Окремого дослідження потребують вокальні твори А. Корсун, у яких яскраво виражається її індивідуальний стиль, відбиваються тенденції розвитку сучасної зарубіжної вокальної музики так званого авангардного спрямування. Важливо виявити інтерпретаційний потенціал музичного твору, розкрити різні аспекти його формування й функціонування, починаючи авторським задумом і завершуючи виконавськими інтерпретаційними версіями³.

Аналіз останніх досліджень. Твори А. Корсун ще не привертали уваги дослідників, відомі окремі статті зарубіжних авторів про творчість композиторки, окремі її твори. Серед них варто назвати аналітичні статті в жанрі творчого портрету Марії Кауц⁴ (Mariya Kautz) і Мартіна Чібі⁵ (Martin Tchiba), магістерську роботу Анастасії Шаріної про сучасну техніку фортепіанної гри у п'єсі «Aqua sonare»⁶. Вокальній музиці присвячені лише три статті — Наталії Гнатів про індивідуальний стиль композиторки у вокальному жанрі загалом⁷, Ірини Тукової з дослідженням звукових експериментів у творі «Vocerumogi»⁸, Дзвенислави Саф'ян про вокальну п'єсу «Ulenflucht»⁹. Залучено інформацію з електронного листування й особистих бесід авторки з Анною Корсун.

У сфері музичної інтерпретації фундаментальною є монографія Віктора Москаленка «Лекції з музичної інтерпретації»¹⁰, авторська концепція дослідника стала **методологічною основою** цієї статті.

¹ Детальніше про нагороди А. Корсун та її участь у програмах-резиденціях див.: Гнатів Н. В. Індивідуальний стиль вокальної творчості Анни Корсун // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 126. Київ, 2019. С. 69, а також сайт annakorsun.com, підрозділ «about».

² З 2018 року А. Корсун періодично викладає в Амстердамській консерваторії (Conservatorium van Amsterdam). Також 2019 року композиторка працювала в рамках міжнародних майстер-класів нової музики COURSE у Львові.

³ Про інтерпретаційну версію див.: Москаленко В. Г. Лекции по музыкальной интерпретации: учеб. пособие. Киев : Клякса, 2012. С. 11–13.

⁴ Kautz M. Vorsicht Hör-Fallen! Porträt der ukrainischen Komponistin Anna Korsun // MusikTexte. Zeitschrift für neue Musik. 2016. August, Nu. 150. S. 6–11.

⁵ Tchiba M. Aus Stille geboren (die Musik der ukrainischen Komponistin Anna Korsun) // Neue Zeitschrift für Musik. 2015. Nu. 3. S. 59–61.

⁶ Шаріна А. В. Розширені техніки в музиці для фортепіано соло композиторів київської школи (на прикладі використання глісандо в «Aqua sonare» А. Корсун і Сонати № 3 «Аер» В. Цанька) : дипломна робота / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського; наук. кер. І. Г. Тукова. Київ, 2018. 73 с.

⁷ Гнатів Н. В. Індивідуальний стиль вокальної творчості Анни Корсун // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 126. Київ, 2019. С. 68–79.

⁸ Tkova I. G. Treatment of sound in contemporary art music: at the examples of works by Ukrainian composers // Atlantic Press. Advances in social science, education and humanities research. V. 469. P. 269–276.

⁹ Саф'ян Д. Слухати сучасну академічну музику: Ulenflucht Анни Корсун. URL: https://theclaquers.com/posts/3814?fbclid=IwAR3j8iWEE7LkEk4XJ5oD8V4jkw4qXHa_EOr_Dp5crlI4aBJSX8m54gg35tU (дата звернення: 23.10.2020).

¹⁰ Москаленко В. Г. Лекции по музыкальной интерпретации. Киев : Клякса, 2012. 272 с.

Мета статті — виявити музично-інтерпретаційний потенціал однієї з останніх вокальних п'єс А. Корсун «Клітка Толлера»¹ («Tollers Zelle») для електрогітари й сопрано. У статті вперше в музикознавстві здійснено аналіз твору, розглянуто питання коректності виконавської інтерпретації вокальної музики А. Корсун.

Виклад основного матеріалу. У монографії «Лекції з музичної інтерпретації» В. Москаленко визначає поняття «музичне інтерпретування» як «організовану інтелектом творчу діяльність музичного мислення, що спрямована на розкриття виражально-сміслових можливостей музичного твору»². Дослідник виділяє такі варіанти музичної інтерпретації, як слухацька, редакторська, виконавська, виконавське перекладення, композиторська, режисерська, технологічна, музикознавча. Виходячи зі специфіки музичної організації та практики використання вокального твору «Клітка Толлера», що не передбачає режисерських, технологічних маніпуляцій і не має прикладів виконавських перекладень, редакторських адаптацій, цю композицію розглядатимемо в таких інтерпретаційних аспектах: з погляду музикознавчої (запропонованої у цій статті), виконавської та композиторської інтерпретацій; остання стала можливою з огляду на програмність п'єси. Розпочнемо саме з неї.

Поштовхом до написання «Клітки Толлера»³ стало замовлення від організаторів A*DEvantgarde festival⁴. За умовою замовлення, А. Корсун мала написати вокальний твір на один із віршів Е. Толлера чи іншого поета, твори якого близькі до нього за тематикою. Обов'язковою була умова — «знайти посилання на потрясіння, війну, революцію, надію на кращі часи тощо»⁵. Окрім досить чіткого тематичного визначення були й обмеження, одне з них стосувалось виконавського складу: твір мав вокаліста й один інструмент із чотирьох можливих. Ще одна обов'язкова умова — використання у вокальній п'єсі тексту конкретного вірша.

Композиторка обрала творчість Е. Толлера⁶. Загалом, умови замовлення були естетично не надто близькі А. Корсун. Це стосується як соціально-політичної тематики, зовсім не характерної для її музики, так і поетичного тексту, з яким вона не любить працювати. Останнє може видатись дивним, адже вокальний жанр — один з основних у її творчості. У музиці ХХ — початку ХХІ століть, особливо так званого авангардного спрямування, звичним стало вільне поводження з текстом, навіть його відсутність. Це характерно майже для всіх творів А. Корсун, у яких замість тексту є окремі фонемні, які змінюють звучання голосу, як одного з інструментів нарівні

¹ Німецьке слово «Zelle» має багато різних варіантів перекладу. Назву «Tollerz Zelle» можна було б перекласти як «Камера Толлера», що також відповідало б змісту вокального твору. Слово «клітка» авторка статті погодила з композиторкою як доречний варіант перекладу завдяки яскравості образу з конотацією поневолення.

² Див. Москаленко В. Г. Лекції по музикальній інтерпретації. Київ : Клякса, 2012. С. 13.

³ П'єса створена 2017 року.

⁴ «A*DEvantgarde festival» — фестиваль сучасної музики для молодих композиторів, що проводиться щонайменше два роки в Німеччині.

⁵ Джерело цитати — електронний лист організаторів фестивалю до А. Корсун від 28 січня 2016 року // Особистий архів А. Корсун.

⁶ Ернст Толлер (Ernst Toller) — німецький поет, драматург, революціонер, антинацист, один із найяскравіших експресіоністів. Після Першої світової війни взяв участь у створенні антивоєнної організації «Культурно-політичний союз німецької молоді», був прихильником Незалежної соціал-демократичної партії Німеччини, згодом — одним із лідерів Баварської соціалістичної республіки, командиром Червоної армії у громадянській війні 1919 року. Детальніше про життя і творчість Е. Толлера див.: Simkin J. Ernst Toller. URL: <https://spartacus-educational.com/FWWtoller.htm> (accessed: 10.10.2020).

з іншими¹. Саме тому, зазначала композиторка, обов'язкова наявність тексту вірша видалась для неї складною². Та вона вийшла з цієї ситуації з властивою їй творчою самобутністю й оригінальністю: «Я працювала над музикою, шукаючи відповідні звучання, просувалася все далі, але текст у музику ніяк не ставав. Я не хотіла змінювати музичну ідею на догоду умовам замовлення, тому мені спало на думку розташувати текст наприкінці п'єси, який буде прочитаний відразу по завершенні музики, без паузи»³. У результаті опус А. Корсун суттєво вирізнявся серед інших композицій, виконуваних у концерті, із традиційним написанням музики на поетичний текст.

Зазначимо, що й у доборі вірша А. Корсун дотримувалась своєї естетики. Вона звернулася до поетичної збірки Е. Толлера «*Gedichte der Gefangenen*» («Вірші ув'язнених»), створеної під час перебування німецького поета в мюнхенських в'язницях за політичні дії⁴. Його поезії сповнені драматизму, навіть трагізму, образів, конкретних і болісних для сприйняття⁵. Утім композиторка зупинилась на вірші «Стежки у світ» («*Pfade zur Welt*»), який у контексті циклу вирізняється нейтральністю, опосередкованістю тематики, філософською відстороненістю.

Назва вокальної п'єси «Клітка Толлера» не збігається з жодною із назв поезій Е. Толлера, це компіляція образів за опрацьованими композиторкою джерелами — самого поета і «клітки» / «камери» (одного з центральних образів поетичного циклу, озвученого в назві вірша «Зустріч у камері» — «*Begegnung in der Zelle*»). Зважаючи на те, що образи у віршах загалом не персоніфіковані, задум винести в назву образ Е. Толлера видався вдалим із кількох причин. З одного боку, це дає можливість слухачам пережити більш витончено, особистісно драму конкретної людини, з іншого, — надало змогу А. Корсун досить вільно творити, не зосереджуючись на образах одного вірша. Тому поезія «Стежки у світ», додана наприкінці вокальної п'єси, стала лише виконанням умови замовлення, а не смисловим наповненням музичного твору⁶.

За словами А. Корсун, головними джерелами натхнення у створенні «Клітки Толлера» стали для неї біографічні дані про поета, згадана поетична збірка та рецепція

¹ Докладніше про текстовий компонент у вокальній творчості А. Корсун див.: Гнатів Н. В. Індивідуальний стиль вокальної творчості Анни Корсун // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 126. Київ, 2019. С. 71–72.

² З особистої бесіди авторки статті з А. Б. Корсун 10 жовтня 2020 року.

³ Там само.

⁴ Е. Толлер потрапив до в'язниці 1918 року за підтримку антивоєнного страйку мюнхенських робітників. Збірка створював протягом 1918–1921 років, 1921 року її опубліковано в Мюнхені, у видавництві Курта Вольфа (Kurt Wolff).

⁵ У збірці — двадцять один вірш на тематику в'язничного життя. З образами та настроями віршів можна ознайомитися, читаючи їхні назви: «Безсонна ніч» («*Schlaflose Nacht*»), «Обшук та ув'язнення» («*Durchsuchung und Fesselung*»), «Ліси» («*Wälder*»), «Прогулянка засуджених» («*Spaziergang der Sträflinge*»), «Зустріч у камері» («*Begegnung in der Zelle*»), «Пісня самотності» («*Lied der Einsamkeit*»), «Ув'язнені дівчата» («*Gefangene Mädchen*»), «Фабричний димокід перед ранком» («*Fabrikschornsteine am Vormorgen*»), «Стіна розстріляних» («*Die Mauer der Erschossenen*»), «В'язень і смерть» («*Der Gefangene und der Tod*»), «Стежки у світ» («*Pfade zur Welt*»), «Вагітна дівчина на тюремному дворі» («*Schwangeres Mädchen auf dem Gefängnishof*»), «Сутінки» («*Dämmerung*»), «Затриматися опівночі» («*Verweilen um Mitternacht*»), «Ночі» («*Nächte*»), «Листопад» («*November*»), «Ув'язнений потискає руку смерті» («*Ein Gefangener reicht dem Tod die Hand*»), «Відвідувач» («*Besucher*»), «Спільне ув'язнення» («*Gemeinsame Haft*»), «Звільнені засуджені» («*Entlassene Sträflinge*»), «Наш шлях» («*Unser Weg*»).

⁶ Саме тому композиторка допускає виконання вокальної п'єси взагалі без декламування вірша, що спостерігаємо в одній з виконавських версій, створеній 2018 року в Римі за участю авторки як співачки.

творчості Е. Толлера в інтернет-просторі¹. Серед знайденої аналітичної інформації композиторка використала слова Р. Роллана як епіграф до вокальної п'єси: «Оголені нерви реагують надмір чутливо, судомно при найменшому дотику до зовнішнього світу. Сутінкові тіні й відблиски заходу сонця оживляють тюремну камеру п'яними танцями. Все сповнюється життя і руху; весь Всесвіт тріщить по швах у вузькому просторі камери»².

Епіграф виражає експресивне сприйняття дійсності, відчуття надриву. Ключовими, за А. Корсун, є слова початкової фрази — надмірна чутливість, болісність реакцій³. Вона вплетена в статичний музичний контекст, з розвитком стає більш динамічною, хоча статика, як образ певного заціпеніння, пронизує всю п'єсу. Тема народжується з окремих звуків на *piano* у високій теситурі, кожен з яких глісандується у висхідному чи низхідному русі. Тембр електрогітари деформується за допомогою винного келиха, яким гітарист легенько торкається струн на грифі, замість притискання їх пальцями. Звучання стає дзвінким, об'ємним, містить специфічний елемент брязкання й іграшковості. В уяві постають дещо моторошні образи порожнечі, самотності, завивання вітру, хиткості свідомості людини, яка перебуває в нелюдських умовах (приклад 1).

Приклад 1.

А. Корсун. «Tollers Zelle» для сопрано та електрогітари, початковий фрагмент

♩ = 50 ad libitum

The musical score consists of two systems. The first system covers measures 1 to 4. It includes a part for 'Glass / Musical Box' with 'light pressure' markings and a part for 'Electric Guitar' with 'soft finger (nale)' markings. The second system covers measures 6 to 8. It includes a part for 'E. Gtr.' with 'medium slow' markings and various dynamics like *p*, *pp*, *mp*, and *p*. The score includes guitar diagrams showing string positions and movements.

Гітарист весь час грає на відкритих струнах, налаштованих так, що шоста й п'ята утворюють тритон, а перша й друга — малу секунду, інші — традиційно, по квар-

¹ З особистої бесіди авторки статті з А. Б. Корсун 10 жовтня 2020 року.

² Див. Korsun A. «Tollers Zelle» for E-guitar and soprano. Wiepersdorf, 2017. С. 3.

³ Там само.

тах¹. Протягом розгортання твору виконавець постійно використовує дві нижні струни в малу секунду або дві верхні в тритон у різних вертикальних комбінаціях, тому партія гітари звучить переважно дисонуюче.

З розвитком п'єси (з т. 31) специфічно трансформований металевий тембр електрогітари доповнює звучання іграшкової музичної скриньки, теж металеве, холодне, але більш обривисте й шумове. Воно викликає образні асоціації, викликаючи в уяві то брязкіт ґрат у камері, то ностальгійні спогади, можливо, про дитинство. Музичну скриньку кілька разів застосовано замість келиха, тож звучання гітари змінюється на більш відкрите й шумове.

Розглядаючи форму «Клітки Толлера», можемо виділити три базові розділи: перший — соло гітари (тт. 1–42), другий — дует гітари і вокалу (тт. 43–100), третій — соло гітари (тт. 101–117).

Перший розділ вводить слухача в загальну атмосферу твору і знайомить з основним тематичним матеріалом. Він розвивається в бік поступового загострення емоційного напруження (тт. 1–31), за яким іде короткочасний спад (тт. 32–42). Це досягається кількома виражальними засобами. Один із них — посилення динаміки від *piano* й *pianissimo* на початку п'єси (тт. 1–7) до *mezzo piano* (тт. 8–13) й *mezzo forte* (тт. 14–31) й повернення до сфери *mezzo piano* — *pianissimo* (тт. 31–42). Цікаво, що динамічна градація *mezzo forte* є найгучнішою у творі і свідчить, що навіть у найбільш напружених фрагментах загальне звучання емоційно дещо притлумлюється і не переходить на відвертий надрив чи крик. Іншими важливими виражальними засобами є згущення й подальше розрідження фактурної щільності (гра лише на першій струні на початку «Клітки Толлера», поступове захоплення нижчих струн, аж до всіх шістьох у тт. 25–28 і повернення до верхніх чотирьох у 29–42 тактах), а також артикуляційні зміни: від ремарок «м'який палець» і «легенький натиск» на початку п'єси до «сильний натиск» у 17–24 тактах і «нормальний натиск» у 25–42 тактах.

У другому (центральному) розділі розвивається тематизм п'єси. Цей розділ найдовший за тривалістю і найбільший за виконавським складом та інструментарієм, адже до гітари з винним келихом та епізодичною музичною скринькою долучається голос вокалістки. Цей фрагмент форми тембрально найбільш різноманітний, насичений за іншими виражальними засобами. Зокрема, більш деталізовані динамічні хвилі *crescendo* й *diminuendo*, темпові варіації, ритміка, артикуляція (поява акцентів, *tenuto*), а також звуковисотність, що поєднує висхідні й низхідні *glissando* обох виконавців зі стрибками й елементами мікрохроматики та мелізматики у вокальній партії.

Третій розділ найкоротший, за функцією його можна сприймати як постлюдію. Незважаючи на достатню насиченість тематизму щодо різноманітності музичних компонентів, музичний рух загалом поступово спадає, виявляючись в періодичному уповільненні темпу, стишенні динаміки, вирівнюванню (спрощенню) звуковисотної і ритмічної ліній, у фактурному розрідженні.

П'єса «Клітка Толлера» побудована за принципом хвильової драматургії, у її середньому розділі музика стає більш експресивною, напруженою, динамічною:

¹ Гітарна скордатура від першої до шостої струни англійською системою буквеного позначення є такою: *B–C–G–D–A–E*s. Особливістю такого налаштування гітари є не лише орієнтація на дисонуючі інтервали між окремими струнами, а й висотна непослідовність, адже друга струна (C) звучить півтоном вище за першу струну (B). Таке вирішення дало змогу композиторці урізноманітнити звучання акордових арпеджіато змінним напрямком руху, зберігаючи при цьому легкий для гітариста спосіб гри на струнах класичним перебором.

застосовуються прийоми хаотичних арпеджіато багатозвучних акордів (ремарка «хаотично» в 68–72 тактах), короткі й ламані глісандування, гучнішає динаміка.

Вокальний твір «Клітка Толлера» репрезентує нетиповий розподіл виконавських ролей, тут переважає гітара, а сопрано підлаштовується під її звучання, м'яко «вливаючись» своїм тембром у середині п'єси і непомітно зникаючи ближче до її завершення (т. 100). А. Корсун згадувала, як писала твір: «Я взяла гітару, почала співати й одночасно грати. Тобто, спочатку виконавець був один. Таким чином, синхронізація вокальної та гітарної партій виникала природно, а голос був підспівуванням під гру. Тому двом виконавцям потрібно прагнути стати одним»¹. В анотації до п'єси міститься ремарка для вокалістки: «співати некласичною манерою, знайти свій власний шлях бути ближчою до гітари», а для дуету — «дихати разом, вибудовувати один організм, старатись робити свої інтонації близькими одне одному».

У зв'язку з цим, постає питання про виконавську інтерпретацію вокального твору «Клітка Толлера». А. Корсун належить до композиторів, які ретельно формують свої творчі задуми й детально реалізують їх у музичній тканині своїх творів. Тому композиторці важливо, щоб кожен музичний результат («твір як даність», за В. Москаленком)² відповідав за образно-емоційним чи музично-технічним аспектами її бачення. Саме тому в кінці анотації до кожного свого опусу вона вписує репліку «Не соромтесь просити в автора звукові приклади!».

Створено сім виконавських версій вокальної п'єси «Клітка Толлера»³, у двох із них співає сама А. Корсун, в інших — запрошені співачки. Майже всі музиканти консультувалися з композиторкою, тому за наявності відмінностей у більш вільних аспектах (точно не прописаній звуковисотній, ритмічній ліній, темпі з ремаркою «*ad libitum*») практично у всіх виконавських версіях зберігається один характер твору, його настрій, забезпечений збереженням оригінальної динаміки і дотриманням вказаної манери виконання (для гітари — «бути виразною, вибудовувати фрази, наче промовляючи», для голосу — «бути максимально близьким до гітари»).

Виділяється виконавська версія, створена 2019 року в Нью-Йорку без участі А. Корсун. Відеозапис⁴ переконує, що вокалістка співає професійно відточеним, наповненим тембром, виразно і дбайливо проводить кожен фразу. При цьому партія голосу викристалізовується в самотійну музичну одиницю, протиставляється гітарі, у чомусь

¹ Електронний лист А. Б. Корсун авторці статті від 02 жовтня 2020 року // Особистий архів Н. В. Гнатів.

² Див. Москаленко В. Г. Лекції по музикальній інтерпретації. Київ : Клякса, 2012. С. 120.

³ Перша — 2017 рік, Мюнхен (Німеччина), прем'єра твору в рамках aDevantgarde-Festival; виконавці: Софі Едер (Sophie Eder), голос, Йоганес Олінгер (Johannes Öllinger), гітара. Друга — 2018 рік, Манчестер (Велика Британія), у рамках фестивалю Kinetic Manchester; виконавці: Піі Чен (Peeyee Chen), голос, Каллум Кумбер (Callum Coomber), гітара. Третя — 2018 рік, Рим (Італія), у рамках відкритих студій на Віллі Массімо (Villa Massimo); виконавці: А. Корсун, голос, К. Кумбер, гітара. Четверта — 2019 рік, Нью-Йорк (США), виконавці: Ембер Еванс (Amber Evans), голос, Ніл Бекман (Neil Beckmann), гітара. П'ята — 2019 рік, Гертогенбос (Нідерланди), у рамках фестивалю November Music; виконавці: Мерібет Діггл (Maribeth Diggle), голос, Елліот Сімпсон (Elliot Simpson), гітара. Шоста — 2020 рік, Лондон (Велика Британія); виконавці: учасники ансамблю «Distractfold» Еліс Партон (Alice Purton), голос, Деніел Брю (Daniel Brew), гітара. Сьома — трансляція на ОЕ1 радіо в програмі «Zeit-Ton» аудіозапису; партію голосу та гітари виконує сама А. Корсун. Останню виконавську версію можна почути на сайті www.annakorsun.com у підрозділі «media».

⁴ Відеозапис твору можна переглянути за електронною адресою: <https://www.youtube.com/watch?v=gD9mVnRxHr8>.

навіть конкурує з нею, що повністю суперечить концепції авторки. Очевидно, причину цього слід шукати на етапі обдумування, тобто в мисленнєвому процесі, який за словами В. Москаленка, має базове значення для музичної творчості і формує в уяві виконавця модель, що згодом утілюється в інтерпретаційну версію¹. Якщо розглядати музичне мислення як «оперування еталонними музично-інтонаційними уявленнями, призначене для вирішення конкретного творчого завдання»², то завдання виконавця-інтерпретатора — розширювати базу власних еталонних музичних уявлень для подальшого формування доречної інтерпретаційної версії певного твору. Невдале, на думку композиторки³, американське виконання п'єси «Клітка Толлера» зумовлене тим, що співачка оперувала обмеженим колом власних еталонних музичних уявлень, не готова їх розширювати відповідно до загалом нетипового, але детально описаного авторкою трактування партії голосу в цьому творі. Звідси — виконавський парадокс вокальної творчості А. Корсун: часто непрофесійні вокалісти, за відсутності чітко сформованих і непорушних еталонних музичних уявлень, вдаються до звукових експериментів, інтерпретують музику композиторки краще, ніж професійні. І навпаки: А. Корсун неодноразово акцентувала проблему роботи з професійними вокалістами, які бувають не готові сприймати й шукати запропоновану композиторкою манеру співу (чи виконання загалом)⁴. Тому в багатьох концертах, присвячених вокальній музиці А. Корсун, беруть участь непрофесійні виконавці⁵.

Висновки. Вокальний твір «Клітка Толлера» можна розглянути з погляду трьох музичних інтерпретацій: композиторської, виконавської й музикознавчої. Оригінальне трактування умови замовлення, що полягає в музичному осмисленні життєтворчості Е. Толлера, замість указаної організаторами інтерпретації конкретного вірша, а також у розташуванні вірша після музики, свідчить про нестандартність мислення А. Корсун, нешаблонність її творчо-пошукової роботи й вірність своїм естетичним принципам.

У музикознавчій інтерпретації в межах цієї статті домінує наукова тенденція з елементами художньої⁶. Перша виявляється в опорі на об'єктивні музичні характеристики твору — зафіксована в анотації та партитурі інформація щодо виконавського інструментарію, гітарного строю, манери виконання, темпу, динаміки, інтервальних та акордових структур, пропорцій музичної форми тощо. Художня тенденція пов'язана з авторським поглядом на образне наповнення основного тематичного матеріалу і є результатом власної слухової інтерпретації⁷.

Музикознавчий аналіз виявив подібність більшості виконавських версій п'єси «Клітка Толлера», що пояснюється тісною комунікацією музикантів з А. Корсун під

¹ Москаленко В. Г. Лекції по музикальній інтерпретації. Київ : Клякса, 2012. С. 67.

² Там само. С. 69.

³ Джерелом інформації є електронний лист, надісланий А. Корсун до автора статті 25 жовтня 2020 року.

⁴ Там само.

⁵ Детальніше про залучення непрофесійних музикантів до виконання творів композиторки див. статтю: Гнатів Н. В. Індивідуальний стиль вокальної творчості Анни Корсун // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 126. Київ, 2019. С. 75.

⁶ Детальніше про тенденції в музикознавчій інтерпретації див.: Москаленко В. Г. Лекції по музикальній інтерпретації. Київ : Клякса, 2012. С. 18–19.

⁷ Суттєвою рисою музично інтерпретації, за словами В. Москаленка, є «взаємне доповнення можливостей різних видів інтерпретації», що ми й спостерігаємо в цьому випадку у взаємозв'язку музикознавчої та слухової інтерпретацій (Москаленко В. Г. Лекції по музикальній інтерпретації. Київ : Клякса, 2012. С. 19).

час роботи над партитурою і дотриманням найважливіших вимог композиторки щодо характеру звуку, динаміки. Водночас невідповідність манери співу авторській вказівці під час виконання твору в Нью-Йорку (2019) призвело до образно-сислової деформації п'єси, що в результаті композиторка сприйняла критично, але загалом таке виконання правомірне як одна з можливих інтерпретаційних версій.

Множинність як одна із базових властивостей явища інтерпретації пов'язана з початковою відсутністю єдино правильного варіанту тлумачення і передбачає наявність безкінечної кількості інтерпретаційних версій, кожна з яких доповнюватиме вже відоме знання. У цьому — перспективність подальших досліджень твору «Клітка Толлера» з висвітленням нових образно-сислових та музично-технічних аспектів, що дасть змогу уточнити тонкощі творчого методу митця, його індивідуального стилю чи музично-стильових тенденцій більш загальних рівнів.

Розгляд вокальної п'єси «Tollers Zelle» в контексті вокальної творчості А. Корсун дає змогу дійти відповідних висновків. Зокрема, обрана замовником і зовсім не типова для композиторки тематика п'єси вплинула на музичну мову вокальної партії, яка досить сильно вирізняється в її вокальному доробку своєю експресивністю й декламаційністю. Водночас, наближення партії сопрано до гітарного звучання дає можливість говорити про інструментальне трактування голосу, що загалом характерно для вокальної творчості композиторки. Серед інших індивідуальних стильових ознак — опора на фонему за відсутності словесного тексту, залучення до виконання немусичного інструментарію, використання нетрадиційних прийомів звуковидобування, звуковисотна і ритмічна свобода, мікрохроматика, увага до тембрів. Усе це дає змогу розглядати вокальний твір «Клітка Толлера» як яскравий приклад індивідуального стилю А. Корсун.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнатів Н. В. Індивідуальний стиль вокальної творчості Анни Корсун // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 126. Київ, 2019. С. 68–79.
2. Москаленко В. Г. Лекции по музыкальной интерпретации : учеб. пособие. Киев : Клякса, 2012. 272 с. : ил.
3. Саф'ян Д. І. Слухати сучасну академічну музику: Ulenflucht Анни Корсун. URL: https://theclaquers.com/posts/3814?fbclid=IwAR3j8iWEE7LkEk4XJ5oD8V4jkw4qXHa_EOr_Dp5crlI4aVJSX8m54gg35tU (дата звернення: 23.10.2020).
4. Шаріна А. В. Розширені техніки в музиці для фортепіано соло композиторів київської школи (на прикладі використання гліссандо в «Aqua sonare» А. Корсун і Сонати № 3 «Aer» В. Цанька) : дипломна робота / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського; наук. кер. І. Г. Тукова. Київ, 2018. 73 с.
5. Kautz M. Vorsicht Hör-Fallen! Porträt der ukrainischen Komponistin Anna Korsun // MusikTexte. Zeitschrift für neue Musik. 2016. August, Nu. 150. S. 6–11.
6. Simkin J. Ernst Toller. URL: <https://spartacus-educational.com/FWWtoller.htm> (accessed: 10.10.2020).
7. Tchiba M. Aus Stille geboren (die Musik der ukrainischen Komponistin Anna Korsun) // Neue Zeitschrift für Musik. 2015. Nu. 3. S. 59–61.
8. Tukova I. Treatment of sound in contemporary art music: at the examples of works by Ukrainian composers // Atlantic Press. Advances in social science, education and humanities research. Vol. 469. P. 269–276.

REFERENCES

1. Hnativ, N. V. (2019). The formation of Anna Korsun's individual style in the sound space of vocal creativity [Formuvannia individualnoho stuliu Anny Korsun u svukovomu prostori vokalnoi tvorchosti]. In: *Scientific herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine [Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho]*. No. 126, pp. 68–79 [In Ukrainian].
2. Moskalenko, V. H. (2012). *Lectures on musical interpretation: a tutorial [Lekcii po muzykalnoj interpretacii: uchebnoe posobie]*. Kyiv: Kliaksa. 272 p. [In Russian].
3. Safian, D. (2020). *Listen to modern academic music: Ulenflucht by Anna Korsun [Slukhaty suchasnu akademichnu muzyku: Ulenflucht Anny Korsun]*. Available at: https://theclaquers.com/posts/3814?fbclid=IwAR3j8iWEE7LkEk4XJ5oD8V4jkw4qXHa_EOr_Dp5crlI4aBJSX8m54gg35tU (accessed: 23.10.2020) [In Ukrainian].
4. Sharina, A. V. (2018). *Expanded techniques in music for piano solo by composers of the Kiev school (on an example of using glissando in «Aqua sonare» by A. Korsun and Sonata No. 3 «Aer» by B. Zanko) [Rozshyreni tekhniki v muzytsi dlia fortepiano solo kompozytoriv kyivskoi shkoly (na prykladi vykorystannia glissando v «Aqua sonare» A. Korsun ta Sonaty No. 3 «Aer» B. Zanka)]*, master's work. National Music academy of Ukraine of P. Tchaikovsky; supervisor I. H. Tukova. Kyiv. 73 p. [In Ukrainian].
5. Kautz, M. (2016). Carefully hearing traps! Portrait of the Ukrainian composer Anna Korsun [Vorsicht Hör-Fallen! Porträt der ukrainischen Komponistin Anna Korsun]. In: *MusikTexte. Zeitschrift für neue Musik*. No. 150, pp. 6–11 [In German].
6. Simkin, J. (1997). *Ernst Toller*. Available at: <https://spartacus-educational.com/FWWtoller.htm> (accessed: 10.10.2020) [in English].
7. Tchiba, M. (2015). Born of silence (the music of the Ukrainian composer Anna Korsun) [Aus Stille geboren (die Musik der ukrainischen Komponistin Anna Korsun)]. In: *Neue Zeitschrift für Musik*. No. 3, pp. 59–61 [in German].
8. Tukova, I. Treatment of sound in contemporary art music: at the examples of works by Ukrainian composers. In: *Atlantic Press. Advances in social science, education and humanities research*. Vol. 469, pp. 269–276 [in English].

ГНАТИВ Н. В.

Гнатив Наталья Владимировна — кандидат искусствоведения, преподаватель музыкально-теоретических дисциплин кафедры «Инструментальное исполнительство» Академии искусств имени Павла Чубинского (Киев, Украина).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0858-9772>
nataliyahnativ@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2021.131.243212>

«TOLLERS ZELLE» АННЫ КОРСУН:

НА ПЕРЕСЕЧЕНИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ ИНТЕРПРЕТАЦИЙ

Актуальность исследования. Изучение музыки Анны Корсун — одной из самых известных, титулованных и наиболее перспективных молодых композиторов Европы — позволяет познать новейшие процессы в европейской академической музыке. Учитывая украинское происхождение А. Корсун, такого рода исследования особенно важны для украинского музыковедения.

Малое количество публикаций, отсутствие научных работ о творчестве композитора или о конкретном её произведении определяют **новизну** данной статьи, посвящённой детальному анализу «Клетки Толлера» для электрогитары и сопрано. Это одна из последних вокальных работ А. Корсун. **Цель** статьи — раскрыть музыкально-интерпретационный потенциал вокальной пьесы «Клетка Толлера».

Методология исследования основана на **методах** структурного, лингвистического и сравнительного анализа.

Результаты. Вокальная пьеса «Клетка Толлера» написана А. Корсун на заказ с условием обязательного использования текста определенного стиха. Композитор расположила текст стихотворения Е. Толлера в конце произведения, сразу после музыки, а основу образной системы пьесы составляет жизнь и творчество поэта в целом.

Произведение, по мнению автора статьи, содержит образы оцепенения, боли, одиночества, расстройства сознания личности, которые воплощаются, благодаря диссонирующим вертикалям, приёму *glissando*, экспрессивности исполнения, трансформации звучания электрогитары на объёмное, дребезжащее, холодное с элементами игрушечности с помощью винного бокала и игрушечной музыкальной шкатулки, приближение голоса к звучанию электрогитары. Практически все исполнительские версии «Tollers Zelle» отличаются в более свободных аспектах (точно не зафиксированных звуковысотной и ритмической линиях, темпе «*ad libitum*»), они близки своими базовыми элементами — манерой игры и пения, динамикой.

Выводы. Вокальную пьесу «Клетка Толлера» можно проанализировать с точки зрения композиторской, музыковедческой и исполнительской интерпретации. Композиторская интерпретация демонстрирует оригинальную трактовку заказа, свидетельствуя о нестандартности мышления А. Корсун в пределах её эстетических принципов. Музыковедческая интерпретация автора статьи выявляет основные образно-содержательные и музыкально-технические аспекты произведения «Клетка Толлера», его включенность в индивидуальный стиль А. Корсун, а также близость большинства исполнительских версий пьесы.

Ключевые слова: «Клетка Толлера» А. Корсун, музыкальная интерпретация, композиторская интерпретация, музыковедческая интерпретация, исполнительская интерпретация, интерпретационные версии.

NATALIYA HNATIV

Hnativ, Nataliya — Candidate of Art Criticism, Lecturer of Music Theory disciplines at the Chair of «Instrumental performance» at the Pavlo Chubynsky Academy of Arts (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0858-9772>

nataliyahnativ@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2021.131.243212>

“TOLLERS ZELLE” BY ANNA KORSUN: AT INTERSECTION OF MUSICAL INTERPRETATIONS

Relevance of the study. Exploring the music of Anna Korsun, who at the moment is one of the most famous, titled and most promising young composers in Europe, the author of the article emphasizes that this allows to learn about the latest processes in European academic music. Considering A. Korsun’s Ukrainian origin, this kind of research is especially important for Ukrainian musicology.

The small number of publications, the almost complete absence of scientific works about the composer's creativity in general or about her specific composition determine the novelty of this article, devoted to a detailed analysis of the "Tollers Zelle" for electric guitar and soprano. This is one of the last vocal works of A. Korsun.

The main objective of the study is to identify the musical interpretive potential of the vocal piece "Tollers Zelle".

The methodology in the article is based on methods of structural, linguistic and comparative analysis.

Results. The vocal piece "Tollers Zelle" was written by A. Korsun as an assignment with the obligatory condition of using the text based on some specific poem. The composer placed the text of the selected poem by E. Toller at the end of the work immediately after music and chose the life and creativity of the poet in general as the basis of the image system of the piece. According to the mind of author of this article, the content palette of the work consists of images of stupor, pain, solitude, disorder of consciousness, that are realized through dissonant verticals, glissando technique, expressive character of performance, transformation of electric guitar sound into a voluminous, rattling, and cold one with elements of playfulness using a glass and a toy musical box, making a voice close to the sound of an electric guitar. Versions of almost all performers of "Tollers Zelle" differ in some more loose aspects (the pitch and rhythm lines are non-fixed precisely, tempo "ad libitum") and are close in basic elements — manner of playing and singing, dynamics.

Conclusions. The vocal piece "Tollers Zelle" can be analyzed in aspects of composer's, musicological and performer's interpretation. The composer's interpretation demonstrates an original solution of the assignment condition, that indicates the non-standard thinking of A. Korsun within her aesthetic principles. Musicological interpretation by author of this article finds the main images and musical technical aspects of the piece "Tollers Zelle", its inclusion in the A. Korsun's individual style and also the closeness of almost all performer's versions of the piece.

Key words: "Tollers Zelle" by A. Korsun, musical interpretation, composer's interpretation, musicological interpretation, performer's interpretation, interpretive version.